

Azərbaycanda ailə, qadın və uşaq hüquqlarının müdafiəsi: inkişaf və perspektivlər

Müasir müstəqil Azərbaycan dövlətinin yaradıcısı ümummillî lider Heydər Əliyev tərəfindən əsası qoyulmuş prinsiplərə sadiq qalaraq bu gün Prezident İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə respublikada nəhəng quruculuq işləri aparılır. Artıq Azərbaycan nənki regionun, dünyanın lider ölkələri sırasında olmağa bərabər, əksər regional və ya beynəlxalq layihələrin əsas tərəfdəşinə çevrilib. Prezidentimizin uğurlu dövlət idarəçiliyi, onun rəhbərliyi ilə aparılan sistemli islahatlar, göstərdiyi siyasi iradə hər bir vətəndaşın rifahının yüksəldilməsinə yönəlib. Vahid dövlətçilik siyasəti nəticəsində Azərbaycan iqtisadi, siyasi, hərbi, sosial, idman, mədəni sahələrdə davamlı şəkildə və dinamik inkişaf edir. İnfrastrukturun, o cümlədən sosial infrastrukturun yaradılması, yeni müəssisələrin, texno və sənaye parklarının açılması ümumi iqtisadi inkişafı yanaşı, regionların, ən ucqar kəndlərin inkişafına tökan verir, insanlarn rifahını yaxşılaşdırır. Xüsusilə “Azərbaycan Respublikası regionlarının sosial-iqtisadi inkişafı Dövlət Proqramı”nın uğurla həyata keçirilməsi öz müsbət nəticələrini verir. On dörd il əvvəl qəbul edilmiş birinci proqram, demək olar ki, Azərbaycan regionlarında dönüş yaratdı. Keçən müddət ərzində ölkəmiz bütün sahələrdə böyük uğurlara imza atıb. Azərbaycanın beynəlxalq nüfuzu artıb, aparılan siyasi-iqtisadi islahatlar dünya birliyi tərəfindən yüksək qiymətləndirilir. Bütün mötəbər beynəlxalq qurumların reytinglərində Azərbaycan qabaqcıl yerlərdədir. Dünya İqtisadi Forumunun 2017-2018-ci illər üzrə Qlobal Rəqəbətlik Hesabatında Azərbaycan reytingdə 35-ci yerdədir. Azərbaycan sosial bərabərsizliyin ən aşağı olduğu ölkələrdən biri kimi dəyərləndirilib. Dünya İqtisadi Forumu ölkəmizlə bağlı daha bir hesabatını açıqlayıb. Belə ki, Azərbaycan Dünya İqtisadi Forumunun illik “İnküviz inkişaf indeksi-2018” hesabatında inkişaf etməkdə olan ölkələr arasında 3-cü yerli tutub. Bu hesabatda Azərbaycan 7 mükəmməl baldan 4,69 bal toplayıb. 2018-ci ildə Dünya Bankının yaydığı “Doing Business 2019” hesabatında Azərbaycan dünyanın ən çox islahat aparən ölkəsi elan olunub. Yeni hesabatda 2017-ci ildə müqayisədə 32 pillə irəliləyərək 190 ölkə arasında 25-ci yerdə qərarlaşan Azərbaycan Müstəqil Dövlətlər Birliyi ölkələri arasında lider mövqeyə yüksəlib. Bütün bunlar onu göstərir ki, müasir inkişaf dövrünü yaşayan Azərbaycanın imkanları genişlənir və bu, dövlətimizin dünyada nüfuzunun ildən-ilə artmasına səbəb olur. Bu gün artıq Azərbaycan özünü dünya miqyasında müstəqil siyasət aparən ölkə kimi təqdim edir. Bunun təməlinə Prezident İlham Əliyev və Birinci vitse-prezident Mehriban Əliyevanın ümummillî lider Heydər Əliyevin ideyalarını, irsini olan sadiqlik, güclü siyasi iradə, gərgin əmək, yüksək şəxsi keyfiyyətlər, xalqı sız təmas dayanır. Qeyd etmək lazımdır ki, bu uğurlarda diğər dövlət qurumları ilə yanaşı, Ailə, Qadın və Uşaq Problemləri üzrə Dövlət Komitəsinin də mühüm töhfələri olub. Bu da bizim həm iş yükümüzü, həm də məsuliyyətimizi artırır. Demək olar ki, qəbul olunan bütün qanunvericilik aktlarında, dövlət proqramlarında komitənin üzərinə düşən öhdəliklər var. Bu, o deməkdir ki, komitənin fəaliyyətinə xüsusi önəm verilir. Əlbəttə ki, biz də öz işimizlə bunu bir daha təsdiqləməliyik.

AZƏRTAC Ailə, Qadın və Uşaq Problemləri üzrə Dövlət Komitəsinin sədri, professor Hicran Hüseynovanın “Azərbaycanda ailə, qadın və uşaq hüquqlarının müdafiəsi: inkişaf və perspektivlər” sərəlvəli məqaləsini təqdim edir.

Ailə institutunun möhkəmləndirilməsi, qadın və uşaq hüquqlarının müdafiəsi istiqamətində bir sıra mühüm qanunlar qəbul edilib və bu sahədə davamlı islahatlar aparılıb. Həmin qanunların qəbul edilməsi yeni düşüncə tərzinin formalaşmasına və müəyyən stereotiplərin aradan qaldırılmasına tökan verir. Dövlətimizin başçısının sərəncamına ilə təsdiq olunmuş “Azərbaycan 2020: gələcəyə baxış” İnkişaf Konsepsiyasından, 2016-2030-cu illər üzrə Dayanıqlı İnkişaf məqsədlərindən, eləcə də Strateji Yol xəritəsindən irəli gələrək ailə institutunun daha da gücləndirilməsi, gənclər bərabərliyinin təmin edilməsi, bütün sahələrdə qadınları və qızları, uşaqların hüquqlarının müdafiəsi üçün geniş imkanlar yarandı.

Ölkə rəhbərliyinin ciddi dəstəyi ilə həyata keçirilən dövlət siyasətinə uyğun olaraq ailə, qadın və uşaqlarla bağlı bir çox məsələlər öz real həllini tapıb. Dünyada risklərin, təhlükələrin artdığı, qanlı münaqişələrin, hərbi qarşıdurmaların geniş vüsət aldığı bir şəraitdə Azərbaycanlı insanlar üçün sənətilik, təhlükəsizlik şəraiti təmin edilib. Bu gün təhlükəsizlik və ictimai asayiş baxımından Azərbaycan dünyanın ən təhlükəsiz ölkələrindən biridir. Ölkə başçısının yürütdüyü siyasət Azərbaycan xalqının maraqları üzərində qurulub və bu maraqları təmin etmək üçün bütün imkanlar səfərbər olunur. Çox önəmli faktır ki, hər il dövlət başçısının imzaladığı fərman və sərəncamların 65 faizi məhz sosial-yüvəlmüdü. Bütün bunlar bir daha təsdiq edir ki, Azərbaycan dövləti daim öz vətəndaşına qayğı ilə yanaşır, onun rifahını yüksəldməsinə, sosial problemlərinin həllini prioritet vəzifə kimi görür və bu istiqamətdə məqsədyönlü siyasət həyata keçirir. Bu isə insanların bütövlükdə Prezident İlham Əliyevin siyasətinə və sözlünə olan inam və etimadını daha da gücləndirir. Nəticədə xalqı hökumətin sız birliyi yaranıb.

Əhalinin yansıması, bəzi ölkələrdə isə hətta yandan çoxunu qadınlar təşkil etdiyindən yeni inkişaf gündəliyi məhz qadın hüquqlarının müdafiəsinin daha da gücləndirilməsinə əsaslanır. Azərbaycanda hər zaman qadınlar ailədə, işdə, həm də cəmiyyətdə layiqli yer tutması dövlətimizin prioritet sahəsidir. Qadınlarımız, gənc qızlarımız dövlətin yaratdığı bütün imkanlardan yararlanırlar, sərbəst təhsil alır, peşə səviyyəsini artırır, ictimai-siyasi proseslərdə iştirak edir, siyasət, sahibkarlıq kimi sahələrdə də geniş təmsil olunurlar. Sahiyyətdə, təhsildə, elmdə, ordu-da, idmanda, milli təhlükəsizlik və hüquq-mühafizə orqanlarında çalışırlar. Bu isə Azərbaycan hökuməti və Prezident İlham Əliyev tərəfindən aparılan güclü dövlət qadın siyasətinin məntiqi nəticəsidir.

Bu gün qarşımızda dayanan əsas məqsədlərdən biri qadın sahibkarlığının inkişafıdır. Bununla əlaqədar olaraq bir sıra mühüm tədbirlər keçirilib, memorandumlar imzalandı. 2018-ci ilin iyul ayında Bakıda “İsgüzər Qadınlar” Assosiasiyası ilə qarşılıqlı əməkdaşlıq çərçivəsində “Qadın sahibkarlığı: inkişaf perspektivləri və əməkdaşlıq” mövzusunda dəyirmi masa ətrafında müzakirələr aparılıb. Daha sonra əməkdaşlıq memorandumu imzalanıb. Həmin ilin sentyabrında Bakıda IX Azərbaycan-Rusiya Regionlararası Forumu çərçivəsində “Qadın sahibkarlığının inkişafında ikitərəfli əməkdaşlığın perspektivləri” mövzusunda xüsusi sessiya keçirilib. Bu tədbirin sonunda da əməkdaşlıq memorandumu imzalanıb. Bu sənədin əsas məqsədi regionlararası qadın sahibkarlığının inkişafı, ikitərəfli işbirliyinin qurulması idi. Oktyabr ayında isə Rusiya Federasiyasının Həştərxan vilayətində “Həştərxan-Azərbaycan: Qadın Sahibkarlığı” biznes forumu keçirilib. Otuzadək azərbaycanlı sahibkar qadın iki dövlət arasında biznes və işgüzar əlaqələrin qurulmasına yönəldilmiş bu Forumda iştirak edib. Bizim məqsədimiz odur ki, sahibkar qadınlarımız daha da inkişaf etsinlər, yeni bazarlara çıxış imkanlarına malik olsunlar, öz işləri-ni daha da genişləndirsinlər. Buna görə də çox vacibdir ki, həm yerli, həm də beynəlxalq səviyyədə əlaqələr qurulsun, şəbəkələr yaradılsın. Bu məsələləri biz bütün səviyyələrdə qaldırırıq. Azərbaycan 2012-ci ildən BMT-nin Mərkəzi Asiya İqtisadiyyatı üzrə Xüsusi Proqramının (SPECA) Gender və İqtisadiyyat üzrə Tematik İşçi Qrupuna sədrlik edir. 2018-ci ildə Qazaxıstanda BMT-nin Mərkəzi Asiya İqtisadiyyatı üzrə Xüsusi Proqramının Gender və İqtisadiyyat üzrə Tematik İşçi Qrupunun iclası və BMT-nin Avropa İqtisadi Komissiyası (UNECE) və BMT-nin Asiya və Sakit okean üzrə İqtisadi və Sosial Komissiyasının (UNESCAP) təşkilatçılığı ilə SPECA İqtisadi Forumunda da bu məsələlər müzakirə olunub. Bir sıra layihələrimiz Birleşmiş Millətlər Təşkilatının İnkişaf Proqramı (UNDP), Əhali Fondu (UNFPA), Uşaq Fondu (UNICEF), Qaçqınlar üzrə Ali Komissarlığı (UNHCR), Beynəlxalq Miqrasiya Təşkilatı (IOM), Birleşmiş Millətlər Təşkilatının Ərzaq və Kənd Təsərrüfatı Təşkilatı (FAO), Amerika Birleşmiş Ştatlarnın Beynəlxalq İnkişaf Agentliyinin (USAID) dəstəyi ilə reallaşır. Ne üçün qadın sahibkarlığının inkişafı və xüsusilə də kiçik və orta sahib-

karlığın inkişafı bu qədər önəmlidir? İlk növbədə, qadınlar əhalinin yansıması təşkil edir və onların arasında məşğulluğun artırılması çox vacibdir. Bunun üçün isə qadın “işxatıran” statusdan “iş yerləri yaradan” statusa keçməlidir. İkincisi, qadın iqtisadi cəhətdən güclü olması onun zorakılığa məruz qalma riskini azaldır. Üçüncüsü, ölkədə ömür uzunluğunun artması əmək qabiliyyəti yaşda olan insanları üçün müəyyən çətinliklər yarada bilər. Bunlardan ən başlıcası əhalinin ömür boyu təhsil alması və yeni peşəyə sahib olmasıdır. Strateji Yol Xəritəsi də insanların özünü reallaşdırması üçün imkanların genişləndirilməsinə nəzərdə tutur. Buna görə də əhalinin, əsasən də qadınların peşə təhsilinin gücləndirilməsi və zamanın tələblərinə uyğunlaşdırılması aktualdır. Qadınların peşə hazırlığı kurslarına cəlb olunması, onların bazar iqtisadiyyatı və sahibkarlıq fəaliyyəti haqqında bilik və təcrübə qazanmaları üçün maarifləndirici tədbirlərin keçirilməsinin böyük əhəmiyyəti var. Artıq bizdə belə bir təcrübə var ki, sahibkarlıq fəaliyyəti ilə məşğul olmaq istəyən qadınlar üçün imkanlar yaradıldıqda və onlara stimül verildikdə çox müsbət nəticələrə nail olmaq mümkündür. Bu gün fəaliyyət göstərən Qadın Resurs mərkəzləri, eyni zamanda, 11 regional Uşaq və Ailələrə Dəstək mərkəzi buna əyani misaldır. Qeyd etmək lazımdır ki, 2018-ci ildə biz Qadın Resurs mərkəzlərinin sayını 8-ə çatdırmışıq. Bu mərkəzlər Qusar, Zaqatala rayonları və Bakının Xəzər rayonlarında yaradılıb. Ümumiyyətlə, 2011-2018-ci illər ərzində təlim və tədbirlərdə iştirak edən qadınların və gənclərin sayı 5500 nəfər olub. Keçən dövrdə 102 qadın sahibkarlıq fəaliyyətinə başlayıb, 50-yə yaxın qadın əlavə işlə təmin edilib. Regional Uşaq və Ailələrə Dəstək mərkəzlərinin fəaliyyəti gündən-günə genişlənir və yerli əhali real nəticələri görür. İl ərzində mərkəzlərin fəaliyyətindən 20 min 748 vətəndaş bəhrələnilib. Ümumiliklə 6 il ərzində mərkəzin fəaliyyətindən 11 min 385 nəfər faydalanıb. Buna görə də mərkəzlərin fəaliyyətini təkmilləşdirmək məqsədilə əməkdaşlıq şəbəkəkarlığının artırılması ilə yanaşı, maddi-texniki bazası da intensiv şəkildə möhkəmləndirilir. 2018-ci ildə daha bir mərkəzin Zaqataladakı yeni binasının açılışı olub. Bu il investisiya layihəsi çərçivəsində Goranboydakı mərkəzin yenidən inşası nəzərdə tutulur. Mərkəzlərin maddi-texniki bazasının gücləndirilməsi göstərilən xidmətlərin keyfiyyətini daha da artırır. Bu şəraiti yaratdıqlarına görə ölkə rəhbərliyinə və İqtisadiyyat Nazirliyinə xüsusi olaraq təşəkkür edir.

Bu gün qızlar üçün qapalı həç bir peşə yoxdur. Texniki, innovativ, neft sənayesi və digər sahələrdə qızlarımızın sayı artmaqdadır. Tədqiqatların analizi də onu göstərir ki, qızlarımız dövlət sektorunda işləməyə arzusundadırlar. Statistik rəqəmlər də onu təsdiq edir ki, qadınların 30 faizi dövlət, 70 faizə qədər isə özəl sektordadır. Baxmayaraq ki, qadınlar bilik və bacarıqlarına görə ölkə rəhbərliyinə və İqtisadiyyat Nazirliyinə xüsusi olaraq təşəkkür edir.

Digər aktual məsələlərdən biri də məişət zorakılığı və gender əsaslı zorakılıq hallarının qarşısının alınmasıdır. Artıq hamı tərəfindən qəbul edilib ki, qadın və qızlara qarşı zorakılıq qlobal sülh və təhlükəsizliyə zərər vurur. Zorakılıq ailələri və cəmiyyətləri bir araya gətirən ictimai əlaqələri zəiflədir. Bütövlükdə ölkələrin sosial sabitliyə və iqtisadi inkişafına nail olmasına mane olur. Hər bir zorakılıq əməli, o cümlədən məişət zorakılığı qadınların hüquqlarının ciddi pozuntusudur. Məişət zorakılığı qadınlar, uşaqlar, ailələr və bütövlükdə cəmiyyət üçün ağır fiziki, emosional, iqtisadi və sosial nəticələr doğurur. Buna görə də məsələyə adekvat münasibətin göstərilməsi son dərəcə zəruridir. Məlum olduğu kimi, problemin dərinəndə öyrənilməsinə, dərk olunmasına və onunla mübarizəni təmin etmək üçün bütün rayonların icra hakimiyyətləri yanında monitorinq qrupları yaradılıb. Qrup üzvləri ilə mütəmadi olaraq aparılan təlimlər, görüşlər nəticəsində qrup üzvlərinin aktivliyi müşahidə olunur. Onlar daha operativ şəkildə zorakılığa məruz qalan insanlara yardım edir, zorakılıq törədən insana qarşı müvafiq tədbirlər görürlər.

Məişət zorakılığının qurbanları, eləcə də zorakılıq törətmiş insanların şəxsiyyətlərinin öyrənilməsi problemin səbəblərinin aradanıdırılması və preventiv tədbirlərin tətbiqi imkanlarını artırır. Bu baxımdan zorakılığa məruz qalanların sosial-demografik vəziyyətinin, zorakılıq qurbanı ilə zorakılıq törətmiş şəxslər arasında qarşılıqlı əlaqənin (qohumluq, qonşu-

luq, dostluq və s.) eyni zamanda, viktım şəraitin səciyyəvi xüsusiyyətlərinin (yəni, zorakılıq situasiı və ya uzunmüddətli olması, regional xüsusiyyətləri və s.) öyrənilməsi zəruridir. Təhlillər göstərir ki, gender bərabərliyini daha az dəstəkləyən və xüsusilə də qadınlara qarşı zorakılıq barədə bəzi fikirlərin (məsələn, “qadın öz ailəsini qoruyub saxlamaq üçün zorakılıq dözməlidir” və “bəzi hallarda qadın döyülməyə layiqdir”) tərəfdarı olan kişilər rəsmi və ya qeyri-rəsmi nikahda olduğu şəxslərə qarşı daha çox zorakılıq törədən şəxslərdir. Təəssüflər olsun ki, hazırda bütün dünyada hər üç qadından biri öz həyatı boyu fiziki və ya cinsi zorakılığa məruz qalır. Hər il dünyada zorakılıq səbəbindən öz partnyorları və qohumları tərəfindən 1200-ə yaxın qadın ölü, 2 milyon qadın yaralanır, 4 minə yaxın qadın evdə ağır şəkildə döyülür, 1000-ə yaxın qadın isə hər gün müxtəlif təzyiqlərlə üzlaşır. 750 milyon qız 18 yaşına çatmamış erkən nikaha girir. Qadın və qızların yetmiş bir faizi insan alverinin qurbanına çevrilir.

Ölkəmizdə qadınları və qızlara qarşı zorakılığın aradan qaldırılması sahəsində qanunvericilik bazası mövcuddur və daim təkmilləşir, qadınların hüquqlarının müdafiəsi üçün sosial proqramlar həyata keçirilir, davamlı olaraq maarifləndirmə kampaniyaları aparılır. Lakin bütün bunlara baxmayaraq, hələ də bütövlükdə qadınlara qarşı zorakılıq tam şəkildə aradan qaldırılmayıb. Bəzən nikah məcbur etmə, qız qaçırma, hansısa milli adət-ənənəni, qısqancılıq zəminində baş verən qətləri zorakılıq kimi qəbul etmir. Ümumiyyətlə, biz mübarizə aparmalıyıq ki, insanların bu anlayışa münasibəti dəyişsin.

Son onillik ərzində mütxəssislər, tədqiqatçılar və ictimai fəallər arasında gender bərabərliyinin təşvihi kimi qismlərin rolunun əhəmiyyəti daha çox vurğulanır. Digər tərəfdən, kişilərin gender bərabərliyinin təşvihi qədər tərəf-müqabil və müttəfiq kimi qəbul olunması qadınların və qızların bununla əlaqədar olan yükünü daha da artırır. Bunu nəzərə alaraq, 2017-ci ildə BMT-nin Əhali Fondunun dəstəyi ilə ölkədə “Kişilərin gender bərabərliyinə münasibəti” adlı Tədqiqat (IMAGES) aparılıb. Bu tədqiqat kişi və qadınların gender normalı ilə bağlı təcrübəsi və bu məsələlərə dair yanaşma tərzini, gender bərabərliyi siyasətinə münasibət, qayğı göstərmə və kişilərin atı qismində iştirakı da daxil olmaqla ev təsərrüfatında dinamikə, ailədəki zorakılıq, sağlamlıq və iqtisadi təzyiqli kimi məsələləri əhatə edən ən nüfuzlu araşdırma hesab olunur. Bu tədqiqatın nəticələri aidiyyəti dövlət qurumlarının məsul şəxslərinin, millət vəkllərinin, qeyri-hökumət təşkilatlarının, tanınmış mütxəssislərin iştirakı ilə ictimaiyyətdə təqdim edilib və müzakirələr aparılıb. Bu sahədə həyata keçirilən layihələrdən biri də “Mecburı köçkün icmalərində cinsi və gender zorakılığının qarşısının alınması və cavab tədbirləri”dir. Layihə çərçivəsində Bakı şəhəri Bineqəd və Sabuncu, Goranboy, Bərdə, Ağdam rayon icra hakimiyyətləri yarıdakı gender zorakılığı və uşaqlara qarşı zorakılıq üzrə monitorinq qrupları nəzdində operativ işçi qrupları (şəbəkələr) yaradılıb.

Hazırda dünyanın bir sıra ölkələrində aktual problemlərdən biri də doğulan uşaqların cinsə görə nisbətinin pozulmasıdır. Əfsuslar olsun ki, Azərbaycan da bu probleməndən kənar qalmayıb. Son 20 ildə kişilərin sayı sürətlə artmış və əhali arasında cins nisbəti demək olar ki, bərabərləşib. Belə ki, hazırda əhalinin 49,9 faizini kişilər, 50,1 faizini qadınlar təşkil edir. Problemin aradan qaldırılması istiqamətində maarifləndirmə işlərinin geniş şəkildə aparılması və səhiyyə xidmətlərinin inkişaf etdirilməsi vacibdir. Xüsusilə kənd yerlərində qadınlar arasında bir çox məsələlərlə (ailə planlaması, hamiləlikdən qorunma, süni mayalanma, reproduktiv sağlamlığın qorunması, doğulan uşaqların cinsə görə nisbətinin pozulması və s.) bağlı maarifləndirmə kampaniyalarının aparılması zəruridir. BMT-nin Əhali Fondu, Niderland Krallığı və Avropa İttifaqının maliyyə dəstəyi ilə ölkəmizdə uşağın cinsinə görə selektiv abortların qarşısının alınması, ailədə və cəmiyyətdə qız uşaqlarına dəyər verilməsi, gender əsaslı zorakılıqla mübarizə məqsədilə üçillik yeni layihənin icrasına başlanılıb. Layihədə Ailə, Qadın və Uşaq Problemləri üzrə Dövlət Komitəsi, Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyi və Gənclər və İdman Nazirliyi əsas hökumət tərəfdəşlərdir. Artıq layihə çərçivəsində KİV nümayəndələri, gənc oğlanlar, gənc atalar, kişilər üçün ailədə və cəmiyyətdə qız uşaqlarına dəyər verilməsi ilə bağlı bir neçə təlimlər keçirilmiş, sosial cərxlar hazırlanıb. 11 oktyabr - Beynəlxalq Qızlar Müdafiə Günü ilə bağlı “Atalar və Qızlar” adlı fotoşəkil, festival keçirilib, “Qız yükü” tamaşasının ictimai baxışı olub. Nəzərdə tutulan tədbirlərdən biri də Azərbaycan Hökumətinin və BMT-nin Əhali Fondunun əməkdaşlığı ilə doğulanların arasında cins nisbətinin pozulmasının aradan qaldırılmasına dair Milli Fəaliyyət Planının hazırlanmasıdır. Bununla əlaqədar olaraq, 2017-ci ilin dekabr ayında BMT Əhali Fondu tərəfindən ABŞ-nin Meriland Universitetinin professoru, demografıya sahəsi üzrə tədqiqatçı Monika Dax Qupta dəvət edilmiş. O, bir sıra dövlət və qeyri-dövlət təşkilatlarının nümayəndələri ilə görüşlər keçirib. 2018-ci ilin birinci yansında ilkin sənəd hazırlanaraq dövlət qurumlarına göndərilib. 2018-ci ilin oktyabr ayında isə həmin sənəd müəllifin iştirakı ilə aidiyyəti dövlət qurumlarının məsul şəxslərinin, millət vəkillərinin, qeyri-hökumət təşkilatlarının, tanınmış mütxəssislərin iştirakı ilə ictimaiyyətdə təqdim edilib və müzakirələr aparılıb. Hazırda sənəd üzrə son işlər görüldü və bu il Milli Fəaliyyət Planının çərçivəsində nəzərdə tutulan “Övladlığa götürmə prosedurunun təkmilləşdirilməsi” ilə bağlı komitə tərəfindən “Azərbaycan Respublikasının Ailə Məcəlləsində dəyişikliklər edilməsi barədə” Azərbaycan Respublikasının Qanun layihəsi hazırlanıb. Qanun layihəsi “Normativ hüquqi aktlar haqqında” Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyaya Qanunu ilə müəyyən edilmiş qaydada Nazirlər Kabinetinə göndərilib. “Gender (kişi və qadınların) bərabərliyinin təminatları haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanununda dəyişikliklər edilməsi barədə” Azərbaycan Respublikasının qanun layihəsi aidiyyəti dövlət qurumlarla razılaşdıraraq Nazirlər Kabinetinə təqdim edilib.

Son illər ailə institutunun qorunması ilə bağlı keçirilən beynəlxalq konfranslar bu məsələlərin dünya ölkələri üçün ne qədər aktual olduğunu bir daha göstərir. Əfsuslar olsun ki, bu gün biz dünyada ailələrin sayının azaldığını müşahidə edirik. Bir çox ölkələrdə isə ailə anlayışı sosial institut kimi öz əhəmiyyətini itirmək üzrədir. Belə ki, dünyada son 53 ildə boşanmaların sayı iki dəfə artıb, nikahların sayı da bir o qədər azalıb. Biz bu gün ətrafda ne görürük? Ekstremizm, zorakılıq, hərbi münaqişələr, iqtisadi böhranlar, sosial ədalətsizlik bəşəriyyətin gələcəyinə təhlükə yaradır. Nəticədə ailələr dağılır, milli-mənəvi dəyərlər deformasiyaya məruz qalır. Lakin bütün bunların fonunda Azərbaycan da ailə institutu qorunub saxlanılır, insanların təhlükəsizlik, dostluq, məhrəbançılıq, tolerantlıq şəraitində yaşayırlar. Artıq dünyanın bütün ölkə və xalqları Azərbaycanın ailə və mədəni tolerantlıq modelini qəbul edir. Bu gün ölkədə ailə institutunun möhkəmləndirilməsi üçün hansı imkanlar var? İlk növbədə, qeyd etmək lazımdır ki, güclü qanunvericilik bazası mövcuddur. Yeni tələblər və ehtiyaclar əsasında bu baza daim təkmilləşir. Bütövlükdə ailələrin sosial rifahını yüksəltmək üçün hökumət mütəmadi zəruri tədbirlər həyata keçirir. İldən-ilə ailələrimizin sosial müdafiəsi güclənir, müxtəlif layihələr reallaşdırılır. Bunun nəticəsində son 20 il ərzində əhalimizin sayı artaraq 9 milyon 900 minə ötdü. Bu gün Azərbaycanda 2 milyon 100 mindən çox ailə var. Yüzlərlə ömrünün 25, 50, 60 və daha çox müddətini bir yerdə yaşayan uzunömürlü ailələrimiz var.

Lakin qeyd etməliyik ki, bir çox problemlər hələ də öz aktuallığını saxlamaqdadır. Biz araşdırırıq ki, ailələrdə hansı risklər var? Bu məni tendensiyaları aradan qaldırmaq üçün ne edə bilərik? İlk növbədə, ailədə valideyn məsuliyyətinin artırılması ən önəmli məsələlərdən biridir. Ailədaxili münasibətlərin pozulması zamanı erkən müdaxilə etmək və problemin vaxtında həll olunması üçün “Ailə Psixoloqu” Institutunun yaradılması da qarşıda dayanan məsələlərdəndir. Ailə dəyərlərimizin təbliğində KİV-in, xüsusilə televiziyanın üzünə böyük iş düşür. Əfsuslar olsun ki, bir çox hallarda sosial-məişət mövzulu proqramlarda yalnız cəmiyyətin neqativ hissəsi nümayiş olunur. Halbuki bizim çox sayda nümunəvi ailələrimiz var. Düzüdü, ailələrin problemlərini işıqlandırmaq lazımdır, lakin balans pozulmamalıdır. Ən təhlükəli məsələlərdən biri də internetin, sosial şəbəkələrin görünməsi, lakin çox sürətlə ailələrə daxil olmasdır. Biz görürük ki, insanlar öz ailə üzvləri ilə müqayisədə virtual məkanda daha çox vaxt keçirirlər. Bu isə insanları bir-birindən uzaqlaşdırır, övlad-valideyn ünsiyyətində soyuqluq yaradır. Xüsusən də bu böyüməkdə olan gənclərimizə, onların psixikasına məni təsir göstərir, asılılıq yaradır. Ona görə də biz uşaqlar onların sağlamlığına və inkişafına ziyan vuran informasiyadan qorunmalıyıq. Bunun üçün biz, valideynlər və uşaqlarla görüşlər keçirir, texnologiyaların müsbət və məni tərəfləri barədə məlumatlı veririk. Eyni zamanda, ailə üzvləri arasında ünsiyyətin güclənməsi üçün “Ailəliklə kitabxanaya” layihəsi keçirilir. Bu, həm uşaqlarımızın kitabə, mütaləyə marağını artırır, həm də ailə üzvlərinin bir-birinə daha da məhrəban edir. Baxmayaraq ki, ailə institutunun möhkəmləndirilməsi məqsədilə qanunvericilik bazası yaradılıb. Lakin bununla yanaşı, mövcud qanunların düzgün dərk edilməsi sahəsində ardıcıl və sistemli maarifləndirici işlərin aparılması çox vacibdir. Buna görə də rayon və kənd əhalisi arasında, məktəblərdə, ali təhsil müəssisələrində, hərbi hissələrdə ailə münasibətlərinin formalaşması, yeni keyfiyyətlərin müsbət və məni təsiri haqqında seminarlar keçirir, yaşlı nəsəli gənc nəsəlin dialoqunu təşkil edirik. Bizim maraqlı və uzunömürlü layihələrimizdən biri də “Ailə bayramı” və “Azərbaycan ailəsi” adlı filmlər festivalıdır. Bu il layihələrin 10 il tamam olur. Festivalın əsas məqsədi kinematografiyanın geniş imkanlarından istifadə edərək ailə dəyərlərini, milli-mənəvi dəyərləri gənclər arasında təbliğ etməkdir. Eyni zamanda, cəmiyyətdə bu istiqamətdə mövcud olan problemləri işıqlandırmaq onların həlli yollarının axtarılması və ailə institutunun inkişafına tökan verməkdir. Bu filmlərdən maarifləndirici tədbirlərdə əyani vəsəit kimi istifadə edilir. Bəzən məruzə ilə, təlimlə izah olunmayan məqamlar, ekran dilii ilə daha effektiv və emosional formada çatdırılır ki, bu da insanda dərin psixoloji iş qoyur.

Uşaq hüquqlarının müdafiəsi sahəsində Azərbaycan hökuməti tərəfindən mühüm işlər görüldü. Ölkədə vahid dövlət uşaq siyasətini həyata keçirən dövlət qurumu kimi, komitə mütəmadi olaraq müxtəlif layihələr həyata keçirir. Uşaq hüquqlarının müdafiəsi ilə bağlı güclü qanunvericilik bazası mövcuddur. Keçən il “Uşaqların zərərli informasiyadan qorunması haqqında” Azərbaycan Respublikasının qanun layihəsi qəbul olunub. Bu da bizim bir uğurumuzdur. Həmçinin Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2012-ci il 29 dekabr tarixli Fərmanı ilə təsdiq edilmiş “Azərbaycan 2020: gələcəyə baxış” İnkişaf Konsepsiyasına əsasən Ailə, Qadın və Uşaq Problemləri üzrə Dövlət Komitəsi tərəfindən “2018-2028-ci illər üzrə Azərbaycan Respublikasının Milli Uşaq Strategiyası”nın layihəsi hazırlanmış və hökumətə təqdim edilib.

Azərbaycan Respublikasının Birinci vitse-prezidenti, Heydər Əliyev Fondunun prezidenti Mehriban xanım Əliyevanın təşəbbüsü ilə bütün uşaqlar üçün, xüsusilə də cəmiyyətdəki daha həssas uşaqlar - xüsusi qayğıya ehtiyacı olan, ailələrini itirmiş ayaşlılar, münaqişədən zərər çəkmiş bölgələrdə yaşayan uşaqların müdafiəsi ilə bağlı müxtəlif layihələr həyata keçirilir. Bu gün ölkədə hər bir uşaq üçün bərabər imkanlar yaradılıb. Onlar üçün təhsil, tibb, istirahət və digər xidmətlər əlçatandır. Ədalətli, inklüziv çıxış imkanları var. Uşaq hüquqlarının müdafiəsi üzrə çox ciddi nəzərat və monitorinq mexanizmi yaradılıb. Mütəmadi olaraq uşaqların qıdadan xanım, nəzərat, təhlükəsizlik, zorakılıq məruz qalma və digər məsələlərə bağlı monitorinq aparılır, tövsiyələr hazırlanır, sənədlər Nazirlər Kabinetində toplanır və Prezidentə hesabət verilir. Bu, müvafiq dövlət qurumlarının uşaq məsələlərini daha çox diqqətdə saxlamalarına səbəb olur. Ölkəmiz “Uşaq hüquqları haqqında” Konvensiyadan irəli gələrək bir sıra öhdəliklərlə bağlı hər 4 ildən bir hesabət verir. BMT-dən hesabatda dair verilən yüksək qiymətlər alırıq. Bu, onu göstərir ki, dövlətimiz uşaq hüquqlarının həyata keçirilməsi üçün çox böyük uğurlar əldə edib. Mühüm qanunlar, dövlət proqramları qəbul olunur, vacib layihələr həyata keçirilir. Bir çox ölkələrdən, hətta inkişaf etmiş ölkələrdən bu sahədə biz öndəyik. 2009-cu il “Uşaq ili” elan olunub. Uşaq hüquqlarının müdafiəsi ilə məşğul olan qeyri-hökumət təşkilatlarının sayı 350-dək artıb. Bizim üçün çox vacibdir ki, uşaqlarımızın ictimai fəallığı artсын və dövlət siyasətini həyata keçirilməsində aktiv iştirak

edə bilsinlər. Qeyd etmək lazımdır ki, bu sahədə görülən işlər öz müsbət nəticəsini verir. Artıq uşaqlarımız dövlət rəsmilərinə onları maraqlandıran suallarla müraciət edir, həmçinin sərbəst şəkildə hökumətə öz hüquqlarını bağlı istəklər və arzularını çatdırır, mühüm məsələlərə münasibətlərini bildirirlər. Azərbaycanın bütün regionlarında bizim dəstəyimizi çevrilən uşaqlardan ibarət güclü Liderlər Komandası formalaşmış. Prezident İlham Əliyev öz çıxışlarında könüllülərin fəaliyyətini xüsusi olaraq vurğulayıb: “Öminəm ki, bütün başqa sahələrdə könüllülər institutu Azərbaycanı daha da sürətlə formalaşacaq və ümumiyyətlə, bu, cəmiyyətin niyyətini ifadə edir”. Qeyd etmək istərdik ki, Forumun iştirakçılarında formalaşan çəvik və fəal könüllülərimiz var. Onlar bütün layihələrdə çox həvəslə iştirak edirlər. Hər iki ildən bir UNICEF və Heydər Əliyev Fondu ilə birgə ümumrespublika Uşaq forumları keçirilir. BMT Uşaq Fondunun da qeyd etdiyi kimi, Azərbaycanın bu təcrübəsi uşaq liderliyinin reallaşması sahəsində digər ölkələr üçün yaxşı nümunələrdir. BMT-nin Uşaq Hüquqları Komitəsinin tövsiyələrinə əsasən, komitənin təşəbbüsü ilə “Uşaqların internet təhlükəsizliyi” layihəsi çərçivəsində “Valideyn nəzarəti və internet təhlükəsizliyi” proqramı (Kidsafe) yaradılıb.

Müxtəlif dövlət qurumları çox vacib layihələr həyata keçirir. Bunlardan “Uşaq qayğı sistemində islahatlar”, “İbtidai təhsil səviyyəsində üzrə inklüziv təhsilin təbliği”, “Azərbaycanda erkən yaş uşaqların inkişafının monitorinqi üzrə mütxəssislərin hazırlanması”, “Ana südü ilə qidalandırma həftəsi”, “Uşaq hüquqlarına dair elektron məlumat bankı”nın yaradılması, Uşaq və Ailələrə Dəstək Mərkəzlərində mövcud elektron məlumat bazasının yenidən qurulması və başqa layihələrin adlarını çəkmək olar. Mərkəzlərdə hesabətlik sistemlərin təkmilləşdirilməsi məqsədilə UNICEF-in dəstəyi ilə keys menecment üzrə yeni elektron CES məlumat bazasının qurulması istiqamətində birgə iş aparılır. Burada, həmçinin yeni təqdim olunan SİB-R sistemi 0-90 arası şəxsin davranışı haqqında qrafiklər əsasında ətraflı informasiya əldə etməyə imkan yaradacaq. Qeyd edək ki, bu elektron məlumat bazası MDD ölkələri arasında yalnız Azərbaycanda mövcuddur. Belə önəmli layihələr maarifləndirmə uşaq hüquqlarının müdafiəsi işini daha da gücləndirir, həm də yaxşı nəticələr verməkdədir.

KİV-lə əməkdaşlıq çox vacib məsələdir. Biz ilde 4 dəfə monitorinq keçiririk. Həmin monitorinqlər zamanı jurnalistlərin bu sahədə bilik və bacarıqlarının kifayət qədər olmadıgı üçün bir neçə maarifləndirici təlimlər keçirilmiş. Komitə jurnalistlər üçün yerli ekspertlərin iştirakı ilə 2014-cü ildə “Azərbaycan ailə modelinin KİV-də düzgün təndilmasının əhəmiyyəti”, 2015-ci ildə “Məişət zorakılığı KİV-də necə işıqlandırılmalıdır”, 2016-cı ildə “Gender məsələləri və selektiv abort problemi KİV-də”, həmçinin Komitə və Avropa İttifaqının TAİEX proqramının birgə əməkdaşlığı çərçivəsində 2017-ci ildə “Gender problemləri və media” mövzusunda iğküngüllü beynəlxalq seminar keçirib. Seminar çərçivəsində “Avropa İttifaqında gender bərabərliyinin media vasitəsilə təbliği”, “Azərbaycan və Avropa İttifaqı ölkələri mediasında qadınların balanslı və stereotiplərdən uzaq təsvirinin ən uğurlu nümunələri”, “Məişət və gender əsaslı zorakılıqlar zamanı qadınların kütləvi mətbuatda balanslı və stereotiplərdən uzaq təsvirinin yaradılmasının təbliği”, “Azərbaycanda kütləvi mətbuatda və kütləvi mətbuat vasitəsilə gender bərabərliyinin təbliği sahəsində atıla biləcək növbəti addımlar” adlı 4 sessiya keçirilib. 2019-cu ilin yanvar ayında Avropa Şurasının və Ailə, Qadın və Uşaq Problemləri üzrə Dövlət Komitəsinin birgə təşkilatlığı ilə “Mediada gender bərabərliyi” mövzusunda üçgünlük təlim keçirilib. Eyni zamanda, gender stereotiplərin aradan qaldırılması üzrə, qadın və uşaq hüquqlarının müdafiəsi sahəsində ailə fəaliyyət göstərən jurnalistlərin stimullaşdırılması üçün ilde bir dəfə müsabiqə keçirir və fərqlənən jurnalistləri mükafatlandırırıq.

Bizim əsas istiqamətimiz əhalini maarifləndirməkdir. Bu, çox vacib məsələdir. Xüsusilə indiki şəraitdə ki, dünyada müxtəlif proseslər gedir, qloballaşma adı ilə faktiki olaraq eniyiləşmə siyasəti aparılır, həmçinin bu prosesin neqativ tendensiyaları insanların düşüncə